

การศึกษาความเป็นผู้ว่าง่าย (โสวัจัสสตตา) ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท^๑

A Study of Sovacassata (Obedience) in Theravada Buddhism

พระสมุห์ชาณัญญู อูทาโน (เสือเล็ก)

Phrasamu Channat Uthano (Suelek)

๕๕๔๐๑๑ : พระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักโสวัจัสสตตา (ความเป็นผู้ว่าง่าย) ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริม และเป็นอุปสรรคต่อความเป็นผู้ว่าง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้คุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายกับบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท อันได้แก่ พระไตรปิฎก ฎีกา และคัมภีร์อื่นๆ รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลของการศึกษาพบว่า ลักษณะสำคัญของผู้ว่าง่าย ๓ ประการ คือรับฟังด้วยความเคารพ ทำตามด้วยความเคารพ และสำนึกในบุญคุณของท่านผู้สอน แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ผู้ว่าง่ายที่พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญ และผู้ว่าง่ายไม่ควรแก่การสรรเสริญ การฝึกตนให้เป็นผู้ว่าง่าย ๑๖ หลักธรรมที่ส่งเสริมความเป็นผู้ว่าง่าย ได้แก่ หลักมงคลสูตร, หลักนาถกรรม, กัลยาณมิตรธรรม, ธรรมทำให้งาม, และหลักโยนิโสมนสิการ เป็นต้น ส่วนหลักธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อความเป็นผู้ว่าง่าย ได้แก่ ปฏิมะ, และมานะ ในสังโยชน์ และ ทิฏฐิในอุปาทาน เป็นต้น คุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายตามหลักโสวัจัสสตตา นำไปประยุกต์ใช้กับบริบทของสังคมไทยใน ๓ ประเด็นคือ คุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายในฐานะเกื้อกูลความดีแห่งตน, คุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายในฐานะเกื้อกูลความดีต่อสังคม, และคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายในฐานะเกื้อกูลความดีต่อพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ความเป็นคนว่าง่าย, ธรรมทำให้เป็นคนว่าง่าย, โสวัจัสสตตา : เป็นคนว่าง่าย

Abstract

This thesis was mainly of three objectives, such as: 1) to study Sovacassata Doctrines (obedience) as described in Theravada Buddhism; 2) to study supporting and obstacle doctrines to the obedience; 3) to study application the value of obedience to the context of Thai society current. This was a type of qualitative

^๑บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความเป็นผู้ว่าง่าย (โสวัจัสสตตา) ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

research which focuses on the data collected from the Theravada Buddhist scriptures: Tipitaka, Pali Canon, Sub-Commentaries, and other related technical papers rewritten in descriptive. The findings have shown that the characteristics in 3 important qualities, such as; listening and following to the instruction respectfully, and appreciating the gratitude to the instructor. The obedient ones can be categorized into 2 kinds, such as the obedience that the Lord Buddha uses to glorify and another was the one not to be praised. The training one to be an obedient was found Anumana Sutta for considers themselves. For supporting Doctrines to the obedience was found such as Mangala Sutta, Nathakarana Dhamma, Kalayanamitta Dhamma, Sobhanakarana Dhamma, and Yonisomanasikara etc. The obstacle Doctrines to the obedience such as repulsion (Patika), conceit (Mana) in the fetters (Sanyojana) etc. The value of obedient Buddhist following Sovacassata Doctrines as described in Theravada Buddhism in order to apply to the context of Thai society in three categories, such as; 1) The value of obedience in supporting their goodness for oneself, 2) The value of obedience in supporting society, 3) The value of obedience in supporting Buddhism.

Keywords : Obedience, Dhamma for Obedience, Sovacassata : Obedience

๑. บทนำ

ความเป็นผู้ว่าง่ายเป็นธรรมฝ่ายดี เป็นมงคลอันนำมาซึ่งความเจริญในกุศลธรรม บุคคลสามารถบรรลุธรรมได้เพราะอาศัยความเป็นผู้ว่าง่าย บุคคลผู้น้อมประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมของพระผู้มีพระภาคโดยเคารพ เพราะเห็นแก่ประโยชน์คือกุศลธรรม และเคารพในพระธรรม และในองค์พระผู้มีพระภาค จึงเป็นผู้ว่าง่าย คือ ปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกต้อง ความเป็นผู้ว่าง่ายไม่ได้หมายรวมถึงบุคคลที่น้อมปฏิบัติตามเพราะเหตุแห่งลาภ สักการะ ความรัก หรือความกลัว ที่เป็นฝ่ายอกุศลธรรม ผู้ว่าง่ายจึงเป็นฝ่ายกุศลธรรมที่เกิดจากปัญญาที่เห็นประโยชน์อันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เมื่อมีผู้อื่นว่ากล่าวหรือตักเตือน ก็น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ แก้ไขตามด้วยความเคารพ ในคำว่ากล่าวตักเตือนนั้น ไม่ใช่เหตุอย่างอื่นจึงเป็นผู้ว่าง่าย เพราะฉะนั้น การน้อมปฏิบัติตามจึงเกิดได้จากการที่จิตเป็นไปในทางกุศล หรือเป็นอกุศล ดังนั้น จึงไม่ได้ตัดสินที่การกระทำแต่ตัดสินที่สภาพของจิตที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ความเป็นผู้ว่าง่าย อาจกล่าวเป็น ๒ นัย คือ นัยทางโลกียธรรม ซึ่งบุคคลที่มีความอดทนต่อคำแนะนำ ว่ากล่าว ตักเตือน สั่งสอนโดยชอบธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติ ย่อมยังประโยชน์อันเป็นมูลเหตุให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแห่งตน ส่วนนัยทางโลกุตตรธรรมนั้น บุคคลผู้น้อมรับโอวาท คำสั่ง

สอนธรรมเพื่อเกื้อหนุนการบรรลุธรรม ผล นิพพานจากบัณฑิต แล้วน้อมนำไปปฏิบัติให้ถึงสมควรแก่ธรรม บุคคลนั้นก็จะสามารถเข้าสู่ความหลุดพ้นได้ในที่สุด

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาหลักโสวจัสสตา (ความเป็นผู้ว่าง่าย) ในคัมภีร์พระพุทธานุญาต

๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริม และเป็นอุปสรรคต่อความเป็นผู้ว่าง่าย ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธานุญาต

๒.๓ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักโสวจัสสตาและคุณค่ากับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา หนังสือ งานวิทยานิพนธ์ บทความ เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เก็บรวบรวม จัดลำดับข้อมูล ที่ค้นคว้าได้มาวิเคราะห์ อธิบายขยายความ และแสดงหลักฐานอ้างอิงข้อมูล เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแต่ละประเด็นที่ตั้งไว้ได้ถูกต้องและชัดเจนมากที่สุด สรุปผล นำเสนอผลงานวิจัย และข้อเสนอแนะ

๔. ผลการวิจัย

๔.๑ ความเป็นผู้ว่าง่ายเป็นหลักธรรมสำคัญที่พระผู้มีพระภาคทรงจัดไว้เป็นมงคล ในมงคลสูตร^๒ และเป็นคุณธรรมที่ทำให้เป็นที่พึงของตนได้ ในนาถกรณธรรม ลักษณะสำคัญของผู้ว่าง่ายมี ๓ ประการ คือรับฟังด้วยความเคารพ ทำตามด้วยความเคารพ และสำนึกในบุญคุณของท่านผู้สอน^๓ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ผู้ว่าง่ายที่พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญ และผู้ว่าง่ายไม่ควรแก่การสรรเสริญ^๔ ในเรื่องการฝึกตนให้เป็นผู้ว่าง่ายนั้น ปรากฏในอนุमानสูตร^๕ ซึ่งกล่าวถึงธรรมเพื่อนำมาพิจารณาตน ๑๖ ประการ ส่วนกรณีตัวอย่างบุคคลผู้ว่าง่ายในสมัยพุทธกาล เช่น พระราธะ^๖ และตัวอย่างบุคคลผู้ว่ายากในสมัยพุทธกาล เช่น พระฉันทะ^๗ นั้น จะทำให้เห็นลักษณะของความเป็นผู้ว่าง่ายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

^๒ พ.บ. (ไทย) ๒๕/๓-๑๓/๗-๘.

^๓ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฐายี), ธรรมเป็นที่พึง : (หจก.โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๒๖), หน้า ๕๙-๖๐.

^๔ อ่อน บุญญพันธ์, ที่พึงของตน, (สมุทรปราการ : บ้านกอบจาก, ๒๕๑๑), หน้า ๖๑.

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๒/๑๘๘ - ๑๙๐.

^๖ พ.บ. (ไทย) ๕๗/๓๕.

^๗ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๒๔/๔๕๔.

๔.๒ หลักธรรมที่ส่งเสริมความเป็นผู้ว่าง่าย ได้แก่ หลักมงคลสูตร, หลักนาถรณธรรม, กัลยาณมิตรธรรม, ธรรมทำให้งาม, และหลักโยนิโสมนสิการ เป็นต้น ส่วนหลักธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อความเป็นผู้ว่าง่าย ได้แก่ ปฏิกะ, และมานะ ในสังโยชน์ และ ทิฏฐิ ในอุปาทาน เป็นต้น

๔.๓ การประยุกต์ใช้และคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายตามหลักโสวจัสสตากับบริบทของสังคมไทยใน ๓ ประเด็นคือ เพื่อเกื้อกูลความดีแห่งตน, เกื้อกูลความดีต่อสังคม, และเกื้อกูลความดีต่อพระพุทธศาสนา

๕. ผลที่ได้จากการวิจัย

๕.๑ ทำให้ทราบถึงหลักคำสอนความเป็นผู้ว่าง่ายตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งกล่าวถึงลักษณะสำคัญของผู้ว่าง่ายไว้ ๓ ประการ คือรับฟังด้วยความเคารพ ทำตามด้วยความเคารพ และสำนึกในบุญคุณของท่านผู้สอน แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ผู้ว่าง่ายที่พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญ และผู้ว่าง่ายไม่ควรแก่การสรรเสริญ ในเรื่องการฝึกตนให้เป็นผู้ว่าง่ายนั้น ปรากฏในอนุมานสูตร ซึ่งกล่าวถึงธรรมเพื่อนำมาพิจารณาตน ๑๖ ประการ

๕.๒ ทำให้ทราบว่าหลักมงคลสูตร, หลักนาถรณธรรม, กัลยาณมิตรธรรม, ธรรมทำให้งาม, และหลักโยนิโสมนสิการ เป็นต้น หลักธรรมที่ส่งเสริมความเป็นผู้ว่าง่าย ในส่วนหลักธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อความเป็นผู้ว่าง่าย ได้แก่ ปฏิกะ, และมานะ ในสังโยชน์ และ ทิฏฐิ ในอุปาทาน เป็นต้น

๕.๓ ทำให้ทราบถึงการประยุกต์ใช้และคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่าย กับบริบทสังคมไทย ในปัจจุบัน ว่าต้องฝึกตนให้เข้าถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เพื่อเกื้อกูลความดีแห่งตนเสียก่อน อันจะก่อให้เกิดความดีอื่นๆ ขึ้นไป ซึ่งจะส่งผลความดีต่อสังคมโดยภาพรวม ทั้งครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดถึงพระพุทธศาสนาอันเป็นความดีงามที่เกิดจากความว่าง่ายแห่งตน

๖. สรุปอภิปรายผล

ความเป็นผู้ว่าง่าย เป็นธรรมฝ่ายดี เป็นมงคลอันนำมาซึ่งความเจริญในกุศลธรรม บุคคลสามารถบรรลุธรรมได้เพราะอาศัยความเป็นผู้ว่าง่าย บุคคลผู้น้อมประพฤติดุปฏิบัติตามพระธรรมของพระผู้มีพระภาคโดยเคารพ เพราะเห็นแก่ประโยชน์ คือกุศลธรรม ลักษณะคนว่าง่ายในทางพระพุทธศาสนาสรุปได้ ๓ ประการ คือ รับฟังคำสอนด้วยดี (ไม่เถียงไม่ขัดคอ ไม่จับผิด) รับทำตามคำสอนด้วยดี (ไม่ดื้อรั้นด้นทุรัง) และรับรู้ความดีของผู้สอนด้วยดี (ไม่โกรธ ไม่คิดลบหลู่บุญคุณ) ส่วนประเภทของคนว่าง่ายนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ คนว่าง่ายเพราะเห็นแก่ได้ และคนว่าง่ายเพราะเห็นแก่ความดี ธรรมที่ทำให้เป็นผู้ง่ายมี ๑๖ ประการ การศึกษาเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้น จำเป็นต้องศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อความเป็นผู้ว่าง่ายเพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น

อันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการศึกษาศาตามหลักทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ความรู้ที่ได้จากการศึกษาความเป็นผู้ว่าง่ายตามหลักพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ต่างๆ นั้น นับได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ทราบถึงการประยุกต์ใช้และคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่าย เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาได้นำไปประยุกต์ใช้พัฒนาตน ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน อันจะก่อให้เกิดความดียิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งจะส่งผลความดีต่อสังคมโดยภาพรวม ทั้งครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดถึงพระพุทธศาสนา อันเป็นความดีงามที่เกิดจากความว่าง่ายแห่งตน

๗. ข้อเสนอแนะ

๗.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๗.๑.๑ ภาครัฐควรสนับสนุนผลักดันให้ประชาชนในประเทศเห็นความสำคัญของความเป็นผู้ว่าง่ายตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายตามหลักพระพุทธศาสนา นั้น จะเป็นกุญแจที่นำไปสู่การพัฒนาชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างถูกต้องดีงาม

๗.๑.๒ องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรสนับสนุน ส่งเสริมการใช้หลักโสวจิตสตา ของบุคลากรในองค์กร โดยการน้อมยอมรับคำว่ากล่าวตักเตือน หรือคำวิพากษ์วิจารณ์ รู้จักรับฟังเหตุผลของผู้ที่แนะนำด้วยความปรารถนาดี ยอมรับฟังความคิดเห็นด้วยเหตุผล โดยเน้นประโยชน์สูงสุดขององค์กรเป็นสำคัญ

๗.๒ การเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

๗.๒.๑ การศึกษาความเป็นผู้ว่าง่ายกับหลักโยนิโสมนสิการตามหลักพระพุทธศาสนาของเยาวชนไทยในปัจจุบัน

๗.๒.๒ การศึกษาเรื่องพฤติกรรมความเป็นผู้ว่าง่ายที่ปรากฏในอนุমানสูตรกับเยาวชนไทยในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฐายี). มงคลในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

กิตติวรรณ, ๒๕๓๘, หน้า ๕๙-๖๐.

อ่อน บุญญพันธ์. **ที่พึ่งของตน**. สมุทรปราการ : บ้านกอบจาก, ๒๕๑๑, หน้า ๖๑.